

JAG HAR HELT ENKELT BLIVIT OCH ÄR PSYKISKT OCH LITE FYSISKT MISSHANDLAD AV MIN PAPPA OCH MIN STYVMAMMA SOM ÄR BERÖRNDE AV ALKOHOL OCH HAR ETT MISSBRUK. STYVMAMMAN TROS OCKSÅ ATT HA TAGIT DROGER. VANLIGT ATT DE HAR VARIT VÄLDIGT FULLA RUNT OM MIG OCH SNACKAT SKIT OM MIN MAMMA. HAR SETT MIN PAPPA SKÄLLT UT MIN MAMMA ÄVEN BONUSMAMMA (NUVARANDE FRU). SETT STEKPAVOR FLYGA OCH SMÅ PIKAR AV ATT MAN ÄR VÄRDELOS. FÅTT SMEKNINGAR PÅ MIN KROPP SOM JAG UPPLEVDE STÖTANDE. ÄVEN BLIVIT SLAGEN PÅ RUMPAN AV MIN EGNA PAPPA. EN OROLIG UPPVÄXT MED MÅNGA FOLKORD, SKRIK OCH BRÅK OCH HOT. JAG TYCKER ATT DET BORDE FINNAS LÄTTARE TILLGÄNGLIGHET TILL PLATSER DÄR MAN KAN PRATA ANONYMT UTAN ATT FÖRÄLDRAR VET. TEX. OM SJÄLVSKADA, ÅTSTÖRNINGAR ETC. JAG SÖKTE ALDRIG HJÄLP, FÖR ANLEDNINGEN ATT JAG MÅDDE DÅLIGT VAR PÅ GRUND AV MINA FÖRÄLDRAR VAR DEPRIMERADE OCH ATT JAG TRODDE ATT MIN MAMMA SKULLE TA SITT LIV, OCH DÄRFÖR VILLE JAG INTE ATT DE SKULLE VETA FÖR DÅ SKULLE DE MÅ ÄNNU SÄMRE, OCH DÅ SKULLE JAG, OCH SÅ BLIR DET OND SPIRAL. VÄLDIGT LIKNANDE SAK HAR HÄNT MINA KOMPISAR OCH DÄRFÖR HAR DE INTE HELLEN SÖKT HJÄLP NÄR DE BEHÖVT DET. JAG HAR BEVITTNAT NÄR MIN MAMMA BLIVIT MISSHANDLAD OCH KONSUMERAT NARKOTIKA ETT FLERTAL GÅNGER. JAG TYCKER INTE ATT POLISEN OCH SOCIALA GJÖRDE TILLRÄCKLIGT ÅT MIN SITUATION.

Våldsutsatthet bland barn till föräldrar med svårigheter

Stiftelsen
Allmänna Barnhuset

Förord

Den här fördjupningsskriften visar på vikten av longitudinella nationella prevalensstudier där barn och unga får svara på frågor om våld och hur deras uppväxt och utveckling upplevs här och nu. Då kan samhället agera genom nya politiska beslut, kompetenshöjningar och tilldela resurser.

Vi kan konstatera att barn som växer upp med föräldrar med svårigheter är betydligt mer utsatta för alla former av våld än övriga barn. Det är nu dags att flera ansvariga verksamheter som möter vuxna som har svårigheter tar reda på om de lever med eller har barn och agera på det sätt som behövs.

Varje barn ska kunna växa upp tryggt och ges det stöd som behövs när vuxenvärlden runtomkring sviktar.

Cecilia Sjölander

Generalsekreterare

Stiftelsen Allmänna Barnhuset

Väldsutsatthet bland barn till föräldrar med svårigheter

Stiftelsen Allmänna Barnhuset © 2024

Författare: Carolina Jernbro

Layout: Henna Ohanen

info@allmannabarnhuset.se

ISBN: 978-91-86759-65-0

Alla citat kommer från elever som svarat på enkäten i den nationella kartläggningen Våld mot barn 2022.

Innehåll

Inledning	4
Hur många barn lever med föräldrar med svårigheter?	6
Faktorer som samverkar med svårigheter hos vuxna i familjen	7
Mer utsatta för alla former av våld	8
Mer utsatta för allvarligt och upprepat våld	11
Barn som levt med vuxna med svårigheter mår sämre än andra	12
Många litar inte på vuxna och får inte det stöd de behöver	14
Hur kan vi hjälpa barn som har föräldrar med svårigheter?	17

Inledning

Den här skriften handlar om utsatthet för våld bland de barn som levt med vuxna med olika svårigheter. Resultaten som presenteras kommer från en nationell elevstudie om våld mot barn som genomfördes under våren 2022 av Stiftelsen Allmänna Barnhuset på uppdrag av regeringen¹. I studien svarade 5 820 elever i årskurs nio på frågor om erfarenheter av olika former av våld begått av föräldrar, andra vuxna och andra barn under hela uppväxten. De fick också svara på om de levt med vuxna som haft en psykisk sjukdom, försökt ta eller tagit sitt liv, haft problem med alkohol, använt narkotika eller blivit dömda för flera brott. Det gör att vi kan se hur utsattheten för våld ser ut just bland barn som lever med föräldrar med dessa svårigheter.

Barn har rätt till en trygg uppväxt som möjliggör en gynnsam fysisk, psykisk och social utveckling. Ändå är det många barn i Sverige som växer upp i familjer med en eller flera vuxna som har psykisk sjukdom, missbruk, eller sitter i fängelse. En sådan uppväxt kan innebära att barn inte får sina grundläggande behov tillgodosedda och att de behöver axla ett orimligt ansvar för sig själva och sina familjemedlemmar. Det finns också en ökad risk för att barnet ska utsättas för våld. Att leva under dessa förhållanden kan leda till att barnens hälsa, utveckling och skolgång påverkas negativt, vilket ökar risken för att de i framtiden ska drabbas av egna svårigheter såsom missbruk, kriminalitet eller andra former av destruktivt beteende². Med god kunskap om hur villkoren för barn som lever med föräldrar med svårigheter ser ut ökar förutsättningarna för att förebygga och för att sätta in skydd och stöd i tid.

1. Jernbro, C., Landberg, Å., & Thulin, J. (2023). *Väld mot barn 2022 — en nationell kartläggning*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

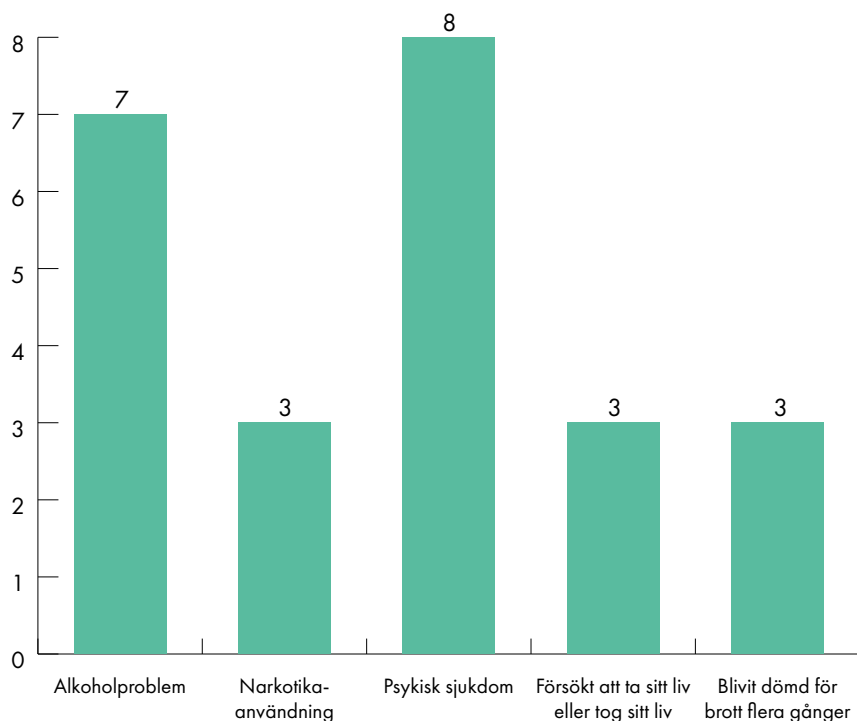
2. Hjern, A. m.fl. (2014). *Att växa upp med föräldrar som har missbruksproblem eller psykisk sjukdom – hur ser livet ut i ung vuxen ålder?*, Nationellt kompetenscentrum anhöriga, Barn som anhöriga 2014:4.

"HAR SETT MIN PAPPA SKÄLLT
UT MIN MAMMA ÄVEN
BONUSMAMMA (NUVARANDE
FRU). SETT STEKPANNOR
FLYGA OCH SMÅ PIKAR AV
ATT MAN ÄR VÄRDELÖS.
FÅTT SMEKNINGAR PÅ MIN
KROPP SOM JAG UPPLEVDE
STÖTANDE. ÄVEN BLIVIT
SLAGEN PÅ RUMPAN AV MIN
EGEN PAPPA. EN OROLIG
UPPVÄXT MED MÅNGA FULA
ORD, SKRIK OCH BRÅK OCH
HOT."

Kommentar från en elev

Hur många barn lever med föräldrar med svårigheter?

I studien Våld mot barn 2022 rapporterade 16 procent av eleverna att de levt med vuxna med en eller flera svårigheter. De svårigheter vi frågade om var alkoholproblem, narkotikaanvändning, psykisk sjukdom, suicidförsök/suicid samt att ha blivit dömd för brott flera gånger. Svaren visade att det vanligaste var att ha levt med vuxna som hade en psykisk sjukdom (8 %), följt av alkoholproblem (7 %) (se figur 1). Flickor och icke-binära uppgav svårigheter hos vuxna i större utsträckning än pojkar (20 % respektive 33 % i jämförelse med 10 %).

FIGUR 1. Andelen (%) som levt med vuxna med olika svårigheter.

Många gånger rapporterade eleverna flera problem hos vuxna. Det kan ha handlat om en person som har flera problem, men det kan ha också funnits flera vuxna med olika problem i hemmet. Bland de elever som rapporterat att vuxna i hemmet använt narkotika rapporterade till exempel 58 procent också alkoholproblem hos vuxna och mer än hälften (53 %) att en vuxen blivit dömd för brott flera gånger.

Faktorer som samverkar med svårigheter hos vuxna i familjen

Det fanns en rad faktorer som var vanligare när vuxna i familjen missbrukade, hade en psykisk sjukdom eller var dömda för brott flera gånger:

Familjens ekonomi

De som svarade att familjen hade dålig ekonomi rapporterade i betydligt högre utsträckning en eller flera svårigheter hos vuxna i familjen (54 %) än barn med god familjeekonomi (15 %).

Boende och umgänge

Bland elever som bodde huvudsakligen med en förälder uppgav 40 % minst en svårighet hos vuxna i jämförelse med 11 % bland dem som bodde med båda föräldrarna (tillsammans eller växelvis). Över hälften av eleverna som levte med vuxna med svårigheter och som hade separerade föräldrar uppgav att föräldrarna varit oense om boende och umgänge.

Funktionsnedsättning hos barnet

Mer än var tredje elev (34 %) med en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning hade levte med vuxna med svårigheter, i jämförelse med åtta procent bland de elever som uppgav att de inte hade någon funktionsnedsättning.

Mer utsatta för alla former av våld

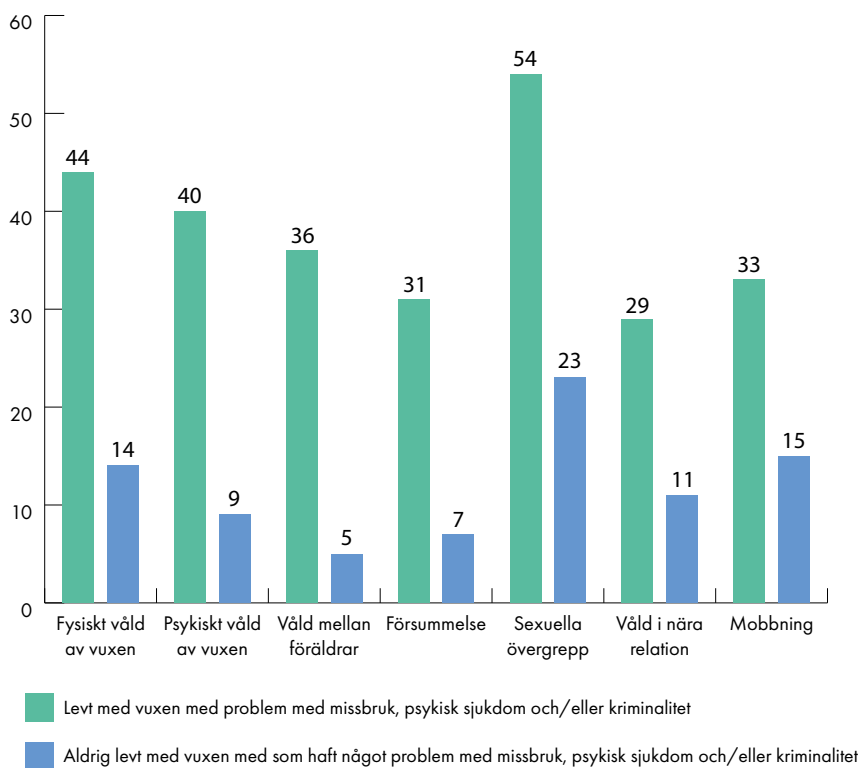
Barn till föräldrar med svårigheter var betydligt mer utsatta för våld än andra barn, både av föräldrar, andra vuxna och jämnåriga.

- 85 % var utsatta för minst någon form av våld av vuxna och eller jämnåriga.
- 75 % var utsatta för våld där vuxna varit förövare³. Det vanligaste var att en förälder var förövare. Det var 64 % som blivit utsatta av föräldrar, i jämförelse med 20 % bland andra barn.
- 65 % var utsatta för våld av jämnåriga⁴.
- 47 % var utsatta för tre eller fler former av våld (multiutsatta), till skillnad från 8 % bland andra barn.

De som uppgav att de levt med vuxna med svårigheter var betydligt mer utsatta än andra för samtliga sju former av våld som vi frågat efter; psykiskt och/eller fysiskt våld från vuxna, försummelse, upplevt våld mellan vuxna i familjen, sexuella övergrepp, mobbning och våld i egen parrelation. Det var exempelvis mer än fyra gånger vanligare att ha blivit försummad och sju gånger vanligare att ha upplevt våld mellan vuxna i familjen bland de barn som levt med vuxna med svårigheter i jämförelse med övriga (se figur 2).

3. Fysiskt eller psykiskt våld, försummelse, sexuella övergrepp eller att upplevt våld mot en förälder.

4. Sexuella övergrepp, mobbning eller våld i egen parrelation.

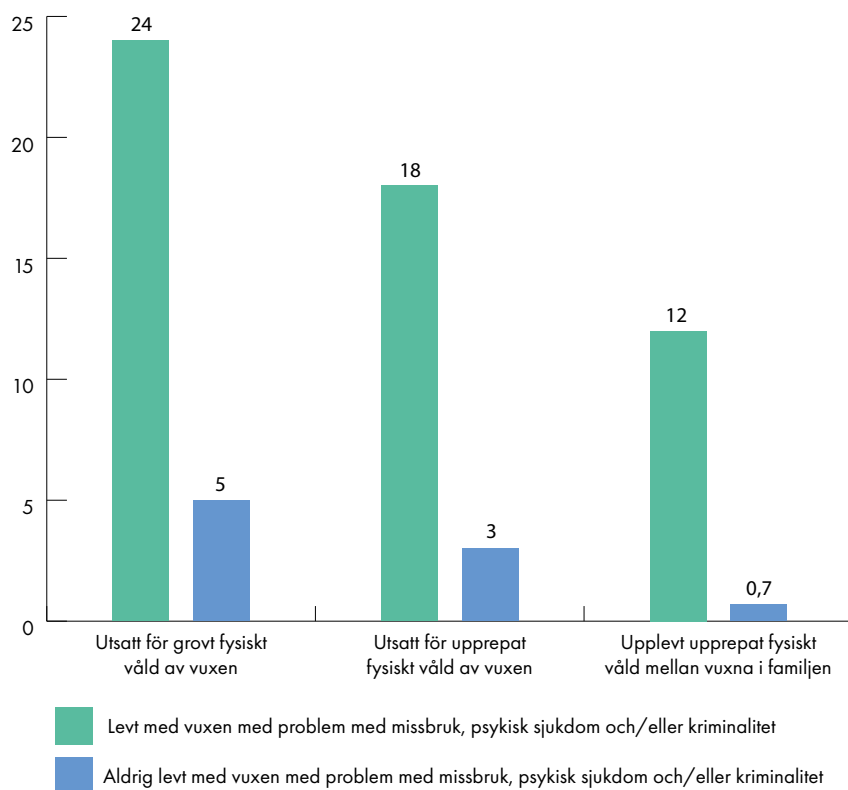
FIGUR 2. Andel (%) som utsatts för olika former av våld.

"JAG HAR HELT ENKELT
BLIVIT OCH ÄR PSYKISKT OCH
LITE FYSISKT MISSHANDLAD
AV MIN PAPPA OCH MIN
STYVMAMMA SOM ÄR
BEROENDE AV ALKOHOL
OCH HAR ETT MISSBRUK.
STYVMAMMAN TROS OCKSÅ
ATT HA TAGIT DROGER.
VANLIGT ATT DE HAR VARIT
VÄLDIGT FULLA RUNT OM MIG
OCH SNACKAT SKIT OM MIN
MAMMA."

Kommentar från en elev

Mer utsatta för allvarligt och upprepat våld

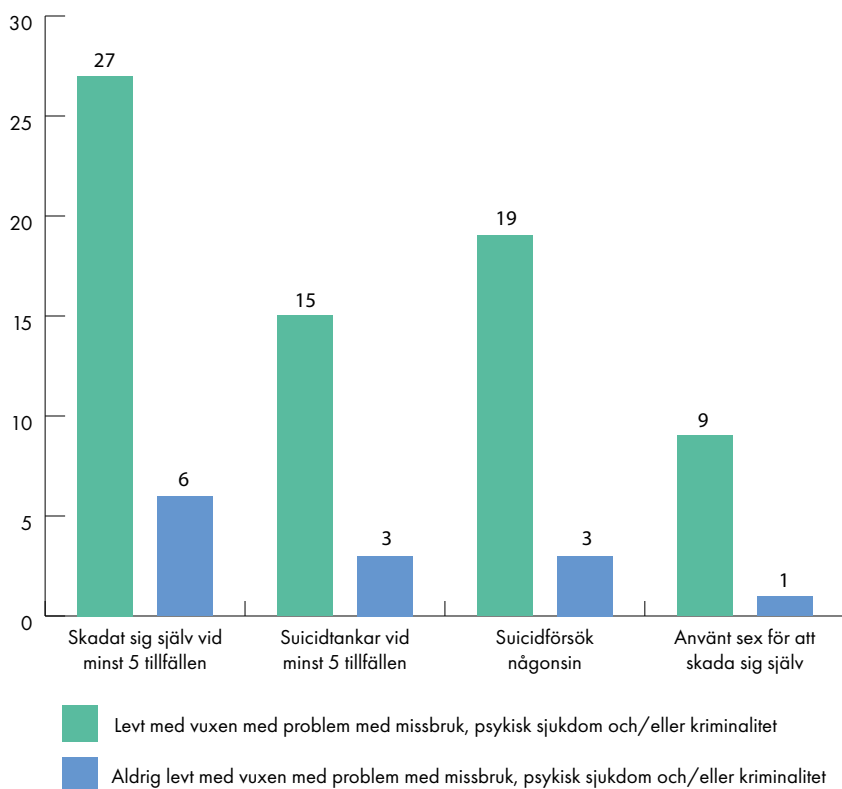
Barn som levt med vuxna med problem med missbruk, psykisk sjukdom eller kriminalitet var också utsatta för allvarligt och upprepat våld från vuxna i större utsträckning än ungdomar som växt upp med vuxna utan dessa svårigheter. Det var mer än fyra gånger så vanligt med utsatthet för allvarliga former av fysiskt våld, såsom att ha blivit slagen med knytnäve, sparkad, slagen med tillhygge, strypt och/eller skadad med vapen i jämförelse med övriga. Det var dessutom sex gånger vanligare med upprepat fysiskt våld från vuxna. Bland barn som levt med vuxna med svårigheter hade tolv procent upplevt upprepat fysiskt våld mellan vuxna i familjen i jämförelse med 0,7 procent av övriga (se figur 3).

FIGUR 3. Andel (%) som utsatts för allvarligt och upprepat våld.

Barn som levt med vuxna med svårigheter mår sämre än andra

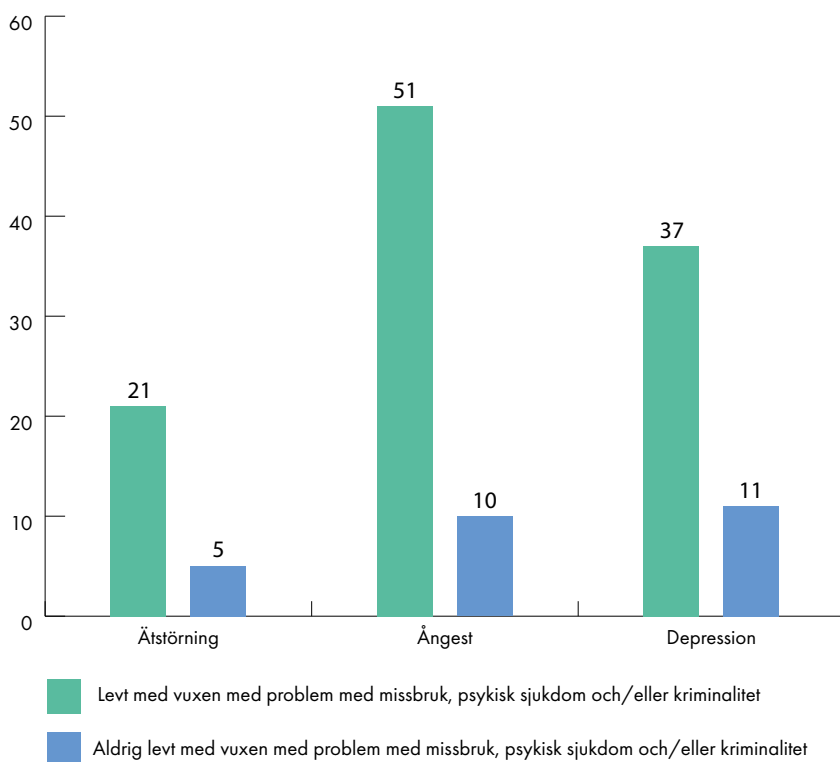
De elever som levt med vuxna med problem med missbruk, psykisk sjukdom eller kriminalitet hade en sämre psykisk hälsa än övriga. Mer än var fjärde hade skadat sig själv vid minst fem tillfällen, var sjätte hade haft suicidtankar vid minst fem tillfällen och ungefär var femte hade någon gång försökt att ta sitt liv. Att skada sig själv med sex var också mycket vanligare än bland elever där det inte förekommit svårigheter hos vuxna i hemmet (se figur 4).

FIGUR 4. Andel (%) som skadat sig själva, haft suicidtankar, försökt att ta sitt liv eller skadat sig med sex.

Det var fyra gånger vanligare med ätstörningar och mer än fem gånger så vanligt med ångest bland de barn som levt med vuxna med missbruk, psykisk sjukdom eller kriminalitet i jämförelse med övriga. Det var också mer än tre gånger så vanligt med depression bland elever som levt med vuxna med svårigheter jämfört med övriga elever (se figur 5).

Våldsutsattheten bland barn till föräldrar med svårigheter bidrar sannolikt till den högre graden av psykisk ohälsa som eleverna rapporterade. Men även de få barn som levt med vuxna med svårigheter och inte rapporterade våldsutsatthet uppgav i högre grad psykisk ohälsa än barn med föräldrar utan svårigheter. Den ökade risken för psykisk ohälsa hos barn som levt med vuxna med svårigheter gällde för både flickor och pojkar.

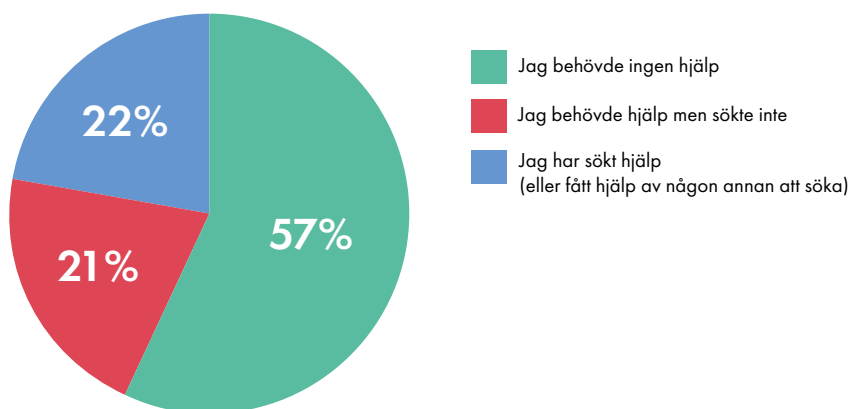

FIGUR 5. Andel (%) med ätstörning, ångest och depression.

Många litar inte på vuxna och får inte det stöd de behöver

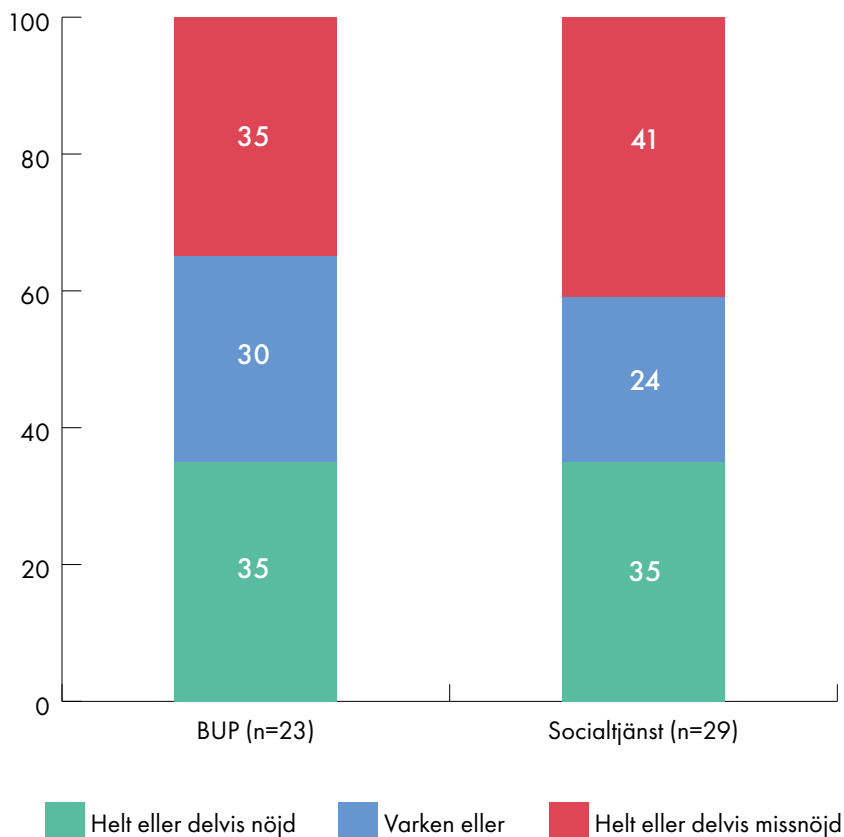
Mer än vart femte barn (22 %) som levt med vuxna med missbruk, psykisk sjukdom eller kriminalitet hade ingen vuxen som de litade på och kunde prata med om sin situation. Majoriteten (68 %) av eleverna som levt med vuxna med svårigheter och varit utsatta för både fysiskt våld och upplevt fysiskt våld mellan vuxna i familjen hade berättat för någon om sin utsatthet, oftast för ett syskon eller en vän. Men, nästan var tredje elev som levt med vuxna med svårigheter hade aldrig berättat om våldsutsattheten för någon.

Det var mer än en femtedel av de våldsutsatta ungdomarna som levt med vuxna med svårigheter som uppgav att de hade behov av professionellt stöd men aldrig sökt eller fått något stöd. Det var 57 procent som svarade att de inte hade behov av professionellt stöd som en följd av våldsutsattheten. En femtedel av ungdomarna svarade att de sökt stöd eller fått hjälp att söka stöd hos skolsköterska eller skolkurator, socialtjänst, barn- och ungdomspsykiatri (BUP), ungdomsmottagning eller privat psykolog (se figur 6).

FIGUR 6. Andel (%) som sökt stöd bland de elever som levt med föräldrar med svårigheter och varit utsatta för fysiskt våld och upplevt våld mellan föräldrar.

Det vanligaste var att ungdomarna sökt stöd från BUP eller socialtjänsten. Ungefär en tredjedel var nöjda med det stöd de fått från BUP och socialtjänsten⁵. Men, det var lika många eller fler som inte var nöjda med det stöd de fått från dessa verksamheter (se figur 7).

FIGUR 7. Inställning till stöd. Andel (%) som var nöjda, missnöjda och varken eller. (N = Antal elever som svarat).

5. Endast socialtjänsten och barn- och ungdomspsykiatrien inkluderas då för få elever svarat att de fått stöd från andra verksamheter.

"JAG TYCKER ATT DET BORDE
FINNAS LÄTTARE TILLGÄNGLIGHET
TILL PLATSER DÄR MAN KAN PRATA
ANONYMT UTAN ATT FÖRÄLDRAR VET,
T.EX. OM SJÄLVSKADA, ÄTSTÖRNINGAR
ETC. JAG SÖKTE ALDRIG HJÄLP, FÖR
ANLEDNINGEN ATT JAG MÅDDE DÅLIGT
VAR PÅ GRUND AV MINA FÖRÄLDRAR
VAR DEPRIMERADE OCH ATT JAG
TRODDE ATT MIN MAMMA SKULLE TA
SITT LIV, OCH DÄRFÖR VILLE JAG INTE
ATT DE SKULLE VETA FÖR DÅ SKULLE DE
MÅ ÄNNU SÄMRE, OCH DÅ SKULLE JAG,
OCH SÅ BLIR DET OND SPIRAL. VÄLDIGT
LIKNAVDE SAK HAR HÄNT MINA
KOMPISAR OCH DÄRFÖR HAR DE INTE
HELLER SÖKT HJÄLP NÄR DE BEHÖVT
DET."

Kommentar från en elev

Hur kan vi hjälpa barn som har föräldrar med svårigheter?

Resultatet visar att barn som växer upp med föräldrar med svårigheter är betydligt mer utsatta för alla former av våld än övriga. Det gäller våld begått av föräldrar, andra vuxna och av andra barn och ungdomar. Dessa barn har en betydligt sämre psykisk hälsa än de som växer upp med föräldrar som inte har dessa svårigheter. Men hur går vi vidare för att konsekvenserna inte ska bli så stora för individen och för samhället?

- När vuxna har svårigheter behöver alla verksamheter ta reda på om de lever med eller har barn och agera på det sätt som behövs. Socialtjänsten behöver informeras så att barn kan skyddas, och barn behöver erbjudas information och stöd. Hälso- och sjukvården har ett lagstadgat ansvar att beakta barns behov av information, råd och stöd när de lever med vuxna med psykisk sjukdom eller missbruk⁶. Socialtjänsten har ett ansvar då de ska verka för att barn och unga växer upp under trygga förhållanden⁷.
- Personal som möter vuxna med svårigheter behöver erbjuda barnsamtal där fokus är att barnet får komma till tals och får möjlighet att uttrycka sina behov. BRA-samtal är ett exempel på en modell som hjälper personal att informera och prata med barn.
- Personal inom skola, socialtjänst och hälso- och sjukvård behöver ställa rutinmässiga frågor om våld till alla barn, men särskilt till barn till föräldrar med svårigheter.
- Det är viktigt med tidigt stöd för att förebygga framtida konsekvenser. Initialt stöd behöver erbjudas på de arenor där barn finns, och de barn som är i behov av mer stöd behöver hänvisas vidare till verksamheter som kan ge relevanta insatser.
- Samverkan mellan skola, socialtjänst och hälso- och sjukvård behöver stärkas för att säkerställa att inga barn i behov av information och stöd faller mellan stolarna.
- Det behövs mer lättillgängligt stöd riktat till både yngre och äldre barn till föräldrar med svårigheter, till exempel stöd och information via nätet.

6. 5 kap. 7 § HSL (2017:30) och 6 kap. 5 § patientsäkerhetslagen (2010:659).

7. SFS 2001:453 Socialtjänstlag. Socialdepartementet.

"JAG HAR BEVITTNAT
NÄR MIN MAMMA
BLIVIT MISSHANDLAD
OCH KONSUMERAT
NARKOTIKA ETT
FLERTAL GÅNGER.
JAG TYCKER INTE ATT
POLISEN OCH SOCIALEN
GJORDE TILLRÄCKLIGT
ÅT MIN SITUATION."

Kommentar från en elev

Stiftelsen Allmänna Barnhuset är en statlig stiftelse med uppdrag att stödja metod- och kunskapsutveckling med syfte att stärka barn och ungdomar i socialt utsatta situationer.

Vårt arbete utgår från FN:s konvention om barnets rättigheter, Barnkonventionen, och fokuserar på att öka kompetensen hos professionella som möter barn genom att utveckla och sprida kunskap från forskning och praktik. Vi ger bland annat anslag till barn och ungdomsforskning, driver egna utvecklingsprojekt, anordnar konferenser och seminarier samt ger ut böcker i aktuella frågor.

Läs mer om oss på allmannabarnhuset.se

Våldsutsatthet bland barn till föräldrar med svårigheter

Hur kan vi hjälpa barn som har föräldrar med svårigheter, för att de ska få sina rättigheter tillgodosedda och en trygg uppväxt?

Många barn i Sverige, ca 16 procent, lever i en vardag där föräldrar till exempel har alkoholproblem, använder narkotika, har en psykisk sjukdom, som gjort suicidförsök eller som har blivit dömda för brott.

Den här fördjupningsskriften lyfter barns röster om att leva med en vuxen med svårigheter och bygger på en elevenkätundersökning som Stiftelsen Allmänna Barnhuset har genomfört med stöd av regeringsmedel. Barnen har svarat på frågor om föräldrarnas svårigheter, deras utsatthet för olika typer av våld, hur de mår och vilket slags stöd de fått. Många barn som svarat har aldrig sökt hjälp hos en professionell, så denna undersökning kan vara första gången deras berättelse får komma fram. Resultatet från studien finns i sin helhet i rapporten *Väld mot barn 2022 - en nationell kartläggning*.

Stiftelsen
Allmänna Barnhuset